

כבוד חבר ותלמיד

משנה י

1

[ט] הם אמרו שלשה שלשה דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לכעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש:

מה הקשר בין חלקי המאמר? כמה דברים אמר?

השוו את דברי רבי אליעזר לדברי חכמים אחרים באבות:

2. אבות פרק א משנה ד

[ד] יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם:

- מה בין להתאבק לבין להתחמם? איזה מודל עדיף בעיניכם? מה היתרונות והחסרונות בכל מודל?

האם חייב להיות 'דיסטנט' בין רב לתלמיד?

3. קידושין לב עמוד א (יש שטיינזלץ בספריה - העזרו)

א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא: האב שמחל על כבודו - כבודו מחול, הרב שמחל על כבודו - אין כבודו מחול; ורב יוסף אמר: אפי' הרב שמחל על כבודו - כבודו מחול, שנאמר: + שמות יג+ וי' הולך לפניו יומם. אמר רבא: הכי השתא, התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא - מחיל ליה ליקריה, הכא תורה דיליה היא? הדר אמר רבא: אין, תורה דיליה היא, דכתיב: + תהלים א+ ובתורתו יהגה יומם ולילה. איני? והא רבא משקי בי הלולא דבריה, ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה, לרב מרי ולרב פנחס בריה דרב חסדא - ולא קמו מקמיה, איקפד ואמר: הנו רבנן - רבנן, והנו רבנן לאו רבנן? ותו, רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה, ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה, ואיקפד! אפ"ה, הידור מיעבד ליה בעו.

השוו בין דברי רבי אליעזר למשנה בפרק ד

4. אבות פרק ד משנה יב

רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים:

- מה מעמד החבר לפי כל משנה?

- יש המבקשים לגרוס גם בדברי רבי אליעזר 'תלמידך' - מה ההיגיון בכך?

כמה נקודות לדיון בעקבות הפירוש הבא:

5. מרכבת המשנה לר"י אלשקר אבות פרק ד

וזכר כבוד בתלמיד ובחבר, וזכר מורא ברב. ורצה ללמד לאדם היאך יתנהג עם הקטן ממנו, והוא התלמיד, ועם השווה לו, והוא החבר, ועם הגדול ממנו, והוא הרב. ובא ללמד שאין צריך שיהיה כבודם שוה, כמו שנראה בתחלת העיון. ובפרט הגירסא של רש"י, שהוא גורס יהי כבוד תלמידך חביב עליך כחבירך. והנה נראה כפי התחלת העיון, שכבודם שוה. אמנם בהכרח צריך לתת הפרש, שהיאך יהיה שוה מורא התלמיד כמורא שמים.

○ מה בין מורא וכבוד? אל מי צריך להיות מופנה כל אחד? האם הם סותרים?

- מהי גירסת רש"י – איזו גרסה הגיונית יותר לדעתכם?
- 'ובא ללמד שאין צריך שיהא כבודם שווה' - מה מקומה וחשיבותה של ההירכיה? למי היא חשובה – לאדם, לרב? לתלמיד? לתורה? - איזה מקום הייתם נותנים להירכיה בבית המדרש? האם הייתם רוצים ללמוד לפי המודל המוצע ע"י רבי אלעזר בן שמוע?

- מה תורמים הדוגמאות/מקורות ליחס הנכון בין רב חבר ותלמיד?

6. אבות דרבי נתן נוסח א פרק כז

רבי אליעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים: מנין שיהא כבוד תלמידו חביב עליו ככבודו ילמדו כל אדם ממשה רבינו שאמר ליהושע בחר לנו אנשים (שמות י"ז ט'). בחר לי לא נאמר אלא בחר לנו מלמד שעשאוהו כמותו. אף על פי שהוא רבו ויהושע תלמידו (עשאו כמותו): ומנין שכבוד חבירו יהא חביב עליו כרבו שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי אדוני (במדבר י"ב י"א) והלא אחיו קטן ממנו היה אלא עשאו רבו: ומנין שכבוד רבו יהא חביב עליו ככבוד שמים שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם (שם י"א כ"ח) שקלו כנגד שכניה:

- מה הדינמיקה המיוחדת בכל סיטואציה? האם מדובר במודלים שראוי לחקותם?

עוד על ההבדל בין רב לתלמיד ראו

7. אבות פרק א משנה ו

[ו] יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות:

- מה בין רב לתלמיד? מדוע האחד בלשון עשיה והשני בלשון קנייה? מי קשה יותר?

8. פרקי משה (רבי משה אלמוזנינו, סאלוניקי מאה 16)

והוא אומר וקנה לך חבר.

ואמנם אמר עשיה ברב וקנייה בחבר יען הרב שהוא כבוד להיותו למעלה ממנו ימצאהו האדם בנקל כשירצה לעשותו רב עליו. אמנם החבר שהוא במדרגה שווה לו הוא קשה המציאה, על כן צריך לקנותו בדמים יקרים.

על מורכבות המאמר של רבי אליעזר? ראו את הסברו של הרמב"ם

9. רמב"ם פירוש המשנה

ואמנם אומרו והוי מתחמם כנגד אורן וכו' - אין הוא ממאמרו אשר חניך בו, אלא ממה ששמעו מזולתו וסיפרו, ומפני זה לא נמנה בכלל מאמריו. והכוונה בזה הציווי, שהוא אומר לך: כאשר תתחבר לחכמים ובעלי המעלות - אל תנהג בחברתם קלות ראש ותרבה להתחטא עליהם, וגם אל יאוימו פניך עמהם, אלא תהיה חברתך להם שתתקרב עד מקום שיקרבוך, ותעמוד אצל הגבול שיגיעוך אליו, ולא תוסיף להתקרב אליהם יתר על מה שקרבוך, כדי שלא תתקלקל דעתם עליך, ותתהפך אהבתם לשנאה, ולא תגיעך מהם התועלת אשר תקווה אותה. והמשיל זה במי שיתחמם באש, שאם ישב בריחוק מה ממנה - יהנה מחומה, ויקבל תועלת מאורה, ואם יפקיר עצמו ויוסיף להתקרב - ייכוה, ותשוב לו התועלת לנזק, והוא ענין אומרו על צד המשל: "הוי מתחמם כנגד אורן שלחכמים, והוי זהיר מגחלתן". אחר כך הוסיף להפחיד מזה, ואמר: אל תחשוב שאם יעקצוך בלשונוותיהם תשוב ותפייסם בדברים ויתפייסו, כי הם לא יקבלו הלחש, כמו שלא יקבלו השרף, כמו שאמר: +תהלים נח ו+ "אשר לא ישמע לקול מלחשים". ואתה תראה זה במעשה גחזי עם רבו, וישוע הנצרי עם יהושע בן פרחיה.

- מה הסכנה בקרבת יתר לחכמים? האם הרמב"ם מתאר מציאות אידיאלית?

- להבנת סיום דברי הרמב"ם על גיחזי וישו, ראו הגמרא בסנהדרין:

פרקי אבות

10. סנהדרין קז עמוד ב (בתרגום לעברית)
 תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת.
 לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיים,
 ולא כיהושע בן פרחיא שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו.
 גחזי, דכתיב +מלכים ב' ה' + ויאמר נעמן הואל וקח ככרים (ויפצר) [ויפרץ] בו ויצר ככרים כסף וגו'.
 ויאמר אליו אלישע מאין גחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו
 לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות,
 והאם לקח את כל זה? כסף ובגדים הוא דשקל!....
 מה היה המעשה ביהושע בן פרחיה?
 כשהרג ינאי המלך את החכמים, הלכו יהושע בן פרחיה וישו לאלכסנדריא.
 כשנעשה שלום, שלח לו שמעון בן שטח: 'מיני ירושלים עיר הקדש ליכי אלכסנדריה של מצרים: אחותי, בעלי שרוי
 בתוכך ואנכי יושבת שוממה'.
 עמד ובא (יהושע) ונזדמנה לו אכסניא אחת.
 עשו לו בה כבוד מרובה.
 אמר: כמה יפה אכסניא זו!
 אמר לו (ישו): רבי, עיניה טרוטות (מכוערות).
 אמר לו: רשע, בכך אתה עוסק? הוציא 400 שופרות והחרימו.
 בא לפניו כמה פעמים, ואמר לו: קבלני (בתשובה)
 לא היה שם לב אליו.
 יום אחד היה קורא קריאת שמע. בא לפניו.
 חשב לקבלו, הראה לו בידו (שימתין עד שיסיים את התפילה).
 הוא חשב: הוא דוחה אותי. הלך והעמיד לבנה והשתחוה לה.
 אמר לו: חזור בך!
 אמר לו: כך מקובלני ממש: כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.